

Прокопчук Л.В.

старший викладач кафедри німецької мови

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Примак О.М.

старший викладач кафедри німецької мови

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ВПЛИВ ГЕРМАНІЗМІВ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ ТА УКРАЇНСЬКІ УРБАНОЛЕКТИ

***Анотація.** В статті наголошується на міжмовний взаємовплив між німецькою та українською мовами, спричинений взаємодією суспільно-політичного та культурного життя двох націй, на важливості врахування спільних рис та відмінностей між двома мовами для розбудови інішомовної та міжкультурної компетенції.*

***Ключові слова:** мовна картина світу, мова-реципієнт, мова-джерело, запозичення, міжмовні контакти.*

***Summary.** The article emphasizes the interlingual interaction between the German and Ukrainian languages caused by cooperation of social, political and cultural life of two nations, importance of taking into account of general lines and differences between two languages for development of foreign and cross-cultural competence.*

***Key words:** language picture of the world, language-recipient, language-source, borrowing, interlingual contacts.*

I.

Глобальний світ, в якому ми обертаємось, тисне сьогодні і на наш мовний простір. Явище глобалізації мов іноді входить у суперечливість з прагненням до збереження мовної ідентичності. Але саме внаслідок подолання консерватизму мовної системи в будь якій мові, виникає значна кількість запозичених лексичних одиниць. Це стосується й української мови. Мова, як частина об'єктивної реальності, невід'ємна від людського існування і пристосування соціуму до дійсності.[1] Потужним позалінгвальним чинником запозичень в мові називають перехід до нової форми господарювання, тобто економічний фактор.

II.

Вивченням німецьких запозичень в українській мові займались Є. Тимченко, І. Шаровольський. Д. Шелудько, Р. Смаль-Стоцький, О. Пророченко та інші. І. Шаровольський відзначає зокрема великий внесок О. Потебні, який поділив німецькомовні запозичення на дві групи, в залежності від того, через яку мову запозичення потрапили в українську. [2] В статті В. Скачкової про деякі наслідки семантичного засвоєння німецькомовних лексичних запозичень, автором було зазначено, що німецький лексичний матеріал, який входить до складу сучасної української літературної мови, можна поділити на групи з огляду на семантичні зміни. До складу першої групи вона відносить лексичні запозичення, які мають однакові значення, як у мові-донорі так і у мові-реципієнті, наприклад: верстат, краватка, шпинат та інші. До другої групи належать слова, які в українській мові семантично змінювались.

Найчастіше першу групу запозичень формують спеціальні терміни і широкі побутові, здебільшого, назви предметів та явищ, пов'язані з релігією, ремісництвом, військова та морська термінологія. [8]

Різні аспекти мовних контактів досліджували У. Вайнріх, Ю. Жлуктенко, С. Семчинський, М. Кочерган та інші. Поглиблена увага до цієї теми пояснюється тим, що мова завжди дуже реагує на зміни в житті народу, а це призводить до певних зрушень у лексичному складі. Германізми в українській мові мають досить давню історію. Вплив германізмів на різні українські говори вивчали Д. Костюк, М. Кочерган, В. Лопушанський, Т. Пиц, Н. Нечаєва та інші.

Як не дивно в українській мові зустрічається дуже багато слів, які прийшли з німецької мови. Багато слів, які виявились словами німецького походження, ми сприймаємо як суто українські. Наприклад слово «келих» походить від німецького *der Kelch* (кубок, чаша). Дослідники налічують від 1000 до 1500 запозичених з німецької мови слів. Здебільшого вони зустрічаються в таких галузях життя та діяльності як будівництво, військова справа, музичне мистецтво, господарство, побут, тощо.

III.

Запозичення як одна з форм освоєння досвіду народів, з якими інший народ перебуває у контакті. Народ перебуваючи у контакті з іншими народами, освоює через мовні запозичення досвід тих народів, ті чи інші цивілізаційні здобутки.

Вплив німецької мови на українську відбувався та посилювався протягом усього періоду її становлення і розвитку як однієї з європейських мов.

Українська мова успадкувала, наприклад, деякі германізми через праслов'янську мову, до якої потрапили германізми з прагерманської та готської. Здебільшого запозичення стосувались військово-політичної й торгової діяльності, назв матеріальної культури і релігійної термінології (*князь, король, морква*). За часів X-XII ст. Галицького а згодом і Галицько-Волинського князівств (XIII - XIV ст.) інтенсивно розвивались політичні й торгові зв'язки з німецькими землями, були запозиченні такі слова як *бровар, верстат, клямка, кошт, крам, фарба, муляр, майстер* тощо. Слід зазначити, що германізми існували як в усному вжитку, так і застосовувались на письмі. Великий приплив германізмів через польське посередництво припадає на XIV-XV століття в зв'язку з масовим поселенням німецьких ремісників у Речі Посполитій і в містах Галичини. Германізми того часу охоплювали переважно ремісну й торгову термінологію, сфери цехового і міського самоврядування (*слюсар, друк, рахунок, ратуша, смак*). Коли у Донбасі було розпочато видобуток кам'яного вугілля, почали виникати мануфактури (XV-XVII ст.), для налагодження виробництва запрошували майстрів з Саксонії, Брауншвайгу, Гамбурга, котрі зробили свій внесок у розбудову гірничої справи, до української мови увійшли нові поняття: *маркшейдер, штольня*.

Найактивніше німецькомовні запозичення уживались в південно-західній Україні (XIX – поч. XX ст.). Великий вплив німецької мови засвідчує її проникнення у всі сфери життя українців західного регіону.

В цей час певна частина германізмів перейшла в українську літературну мову через діалектний вжиток (*бавовна, дах, льох, цвях, шухляда*).

Більшість германізмів проникли в українських закарпатські говірки усним шляхом унаслідок щоденних безпосередніх мовних контактів місцевого українського населення краю з німцями.

Наприклад у Львівському урбано-діалекті германізми пристосовані до графічної, фонетичної, граматичної системи української мови: мельдувати (повідомляти) від німецького *melden*, шпацерувати (прогулюватися) від німецького *splazieren*. Прикметники, іменники, дієслова отримують українські закінчення, асимілювавшись, як наприклад *шухляда* (нім. *Schubladen*) й зазнають деяких змін:

- метатеза (скорочення запозиченого слова);
- розвиток додаткового значення: *фест* (*fest* нім. міцний, сильно) – для дуже добре;
- інтенсифікація значення: *putzen* (нім. чистити) й *пуцувати* для – чистити з особливим завзяттям;
- покращення значення: з німецького вульгарного *Hundsfut* в *гунцвут* – для позначення жвавої, охочої до витівок дитини.



Фото 1



Фото 2

На світлинах львівських кав'ярень можна побачити на вивісках цілком інтегровані германізми - назви страв: брецлі (нім. Brezeln), цвібак (нім. Zwieback) (див. Фото 1; Фото 2)

Ось декілька германізмів з мови українських містечок, амбівалентність яких відчуваєш в процесі спілкування. **Фляки** (нім. Flackert, тельбухи) – некондиційні шматки м'яса. **Коцабайка** (нім. Kutzboi, вид жіночого обліпаючого одягу з рукавами) та **лейбик** (нім. Leibchen, звичайний піджак або коротка куртка) характеризують не особливо вишуканий невибагливий одяг. Звичайно **балія** (нім. Balje) для збору дощової води стояла під хатою. Без **друшляка** (нім. Durchschlag) та **полумиска** (нім. Metze, дерев'яний посуд для вимірювання збіжжя) не обходиться наш побут і досі.

Питання впливу німецької мови на формування західноукраїнських діалектів залишається актуальним, зокрема в аспекті тематичного розмаїття лексики і способів її запозичення. [5] Територіально німецька мова та культура мали найбільший вплив на діалекти, які належать до південно-західного наріччя, тобто на волинський, бойківській, подільський, гуцульський, закарпатський, лемківський.

Вивчати німецьку нелегко через вимову складних слів, але деякі німецькі слова нам зрозумілі та знайомі: der Motor, der Rucksack, das Zifferblatt. І кожен українець має мінімальний словниковий запас німецьких слів. Тому проблем з вивченням німецької – це не про українців. Як викладачі німецької мови, ми маємо на своїх заняттях проводити мовні паралелі між німецькою та українською, що полегшувала роботу студентів з німецькою лексикою та фонетикою. **Пляшка** (нім. Flasche) та **шухляда** (нім. Schubladen) одні з найперших слів, до яких щороку пригортається увага початківців.

На сучасному етапі розвитку української мови спостерігається тенденція зростання вживання термінів іншомовного походження. Важливість врахування спільних рис і відмінностей між мовами під час формування лексичної компетенції в процесі вивчення цих мов. [2]

Висновки

Запозичені лексеми розглядають в українській мові не як ізольовані явища, а як органічну складову частину мовної системи мовного образу світу. Деякі слова були запозиченні без будь-яких граматичних, морфологічних та фонетичних змін, лише в графічному оформленні вони змінені відповідно до графічних особливостей української мови – вундеркінд, бухгалтер, ландшафт, рюкзак, шлагбаум, абзац, курорт, айсберг.

Запозичення – одна з форм пристосовуваності тієї чи іншої мови та шлях до її збагачення. Збагачення української мови було напряму залежним від впливу економічного розвитку Німеччини на тогочасні реалії. Німецька мова передала нові мовні поняття та мовні форми їх втілення, сприяла підключенню української мови до мовнокультурних надбань Європи.

Список використаних джерел

1. О. Дмитренко, Ю. Полуніна Німецькомовні лексичні запозичення в українському розмовному дискусії // Імідж сучасного педагога, № 2 (191). – 2020. – С. 63–67.
2. Пиц Т. До історії досліджень німецькомовних запозичених слів в українській мові // Українська мова, № 2. – Дрогобич, 2013. – С. 84–99.
3. Антонян І.М., Попович Н.Д. Формування української мови під впливом німецької та інших європейських мов // Випуск 73, том 1*2020, Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020.
4. Колесник М.Ю. Роль німецькомовних лексичних запозичень у системі мови-рецептора // Філологічні студії - Випуск 9. – 2013. – С. 215–220.
5. Гойда О. Німецькомовні лексичні запозичення у західноукраїнських діалектах // Закарпатські філологічні студії // ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Випуск 16. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 60 с.
6. Гвоздяк О.М. Динамічні процеси у складі германізмів українських говірок. – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2016. – С. 64–74.
7. Гвоздяк О.М. Фонетичні та морфологічні особливості німецькомовних запозичень в українських говірках Закарпаття. – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2020. – С. 88–92.
8. Сімонюк В.П. Динаміка освоєння іншомовних запозичень лексико-семантичною системою української мови/Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. – Серія: Філологія, Випуск 41 (1). – Національний вісник Міжнародного гуманітарного університету, 2019. – С. 66–69.

Слободзян Р.Д.

старший викладач кафедри німецької мови

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Постригань А.В.

старший викладач кафедри німецької мови

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Андрійко В.І.

старший викладач кафедри німецької мови

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

НІМЕЦЬКОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню корпусу німецькомовних лексичних запозичень в українській економічній термінології, виокремленню груп економічних термінів в семантичному плані, дослідженню хронології їх входження та особливостям функціонування у новому мовному середовищі.

Ключові слова: термін, економічна термінологія, запозичення, міжмовні контакти.